

Роль сучасної бібліотеки в гуманізації науково-освітнього інформаційного середовища

Швець Ірина Миколаївна

в. о. мол. наук. співроб. відділу газетних фондів НБУ ім.
В.І. Вернадського,
e-mail: shvets.irina@ukr.net

Сучасні суспільні системи, що інтенсивно трансформуються і набувають ознак постіндустріальних та інформаційних суспільств, потребують нового підходу до регулювання складних соціальних процесів. Більшість сучасних концепцій інформаційного суспільства як соціальної системи постіндустріального типу ґрунтується в основному на техногенних підвалинах без урахування соціокультурного аспекту. Такі підходи найчастіше розглядають інформаційне суспільство у вигляді масових комунікацій та комп'ютерних технологій, замість реальних ціннісних систем встановлюють їх формальні ієрархії за критеріями престижності та символічної статусності. Таке світобачення практично виключає духовність та творчість людини і тим самим унеможливорює розуміння її як головної суспільної цінності. Прихід суперсимволічної економіки змінює саму систему створення матеріальних та духовно-інформаційних надбань. При цьому первинною соціально-духовною константою суспільства стають знання, що перетворюються на капітал, як інтелектуальний так і соціальний. Знання стають головним джерелом розвитку економіки.

Переформатувати процес матричного мислення можливо тільки завдяки гуманізації всієї суспільної свідомості. А починати треба з гуманізації науково-освітнього інформаційного середовища. Свій вагомий внесок у

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

дослідження сучасної філософії освіти внесли такі вчені як В. Андрущенко, В. Лутай, В. Цикін, І. Пригожин.

Українські дослідники гуманізації вищої освіти Г.О. Балл, Р.А. Беланова, І.А. Зязюн, С.У. Гончаренко, В.А. Семиченко, В.В. Рибалко, М.І. Романовський, М.І. Романенко, О.М. Пехота вважають, що саме розвиток особистості – це безальтернативний шлях розвитку вищої освіти. «Якщо раніше основним компонентом навчально-виховного процесу були знання, то зараз - особистісний розвиток і формування цілісної особистості», - пише М.І. Романенко [1].

Гуманістичний напрямок освітньої реформи в Україні було закладено ще в нормативних документах 90-х років. Цікаво те, що вперше порушив питання про гуманізацію вітчизняного науково-освітнього інформаційного середовища саме фізик, автор багатьох підручників, академік АПК України С. Гончаренко. Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI столітті визначила нові тенденції розвитку вітчизняної освіти, основним орієнтиром яких є особистісне навчання та виховання гуроцентричного характеру. Найвпливовішими факторами стають інформація, наука та освіта. Сучасна людина повинна опанувати основи наук, володіти новітніми засобами сприйняття та передачі інформації, бути підготовленою у професійному, мовному та світоглядному контексті. Бібліотечна система, використовуючи інформаційно-комунікативні технології, підтримує процес навчання, про що свідчать праці В. М. Горового, В. О. Ільганаєвої, К.К. Коліна, Т.І. Малашиної, В. А. Мінкіної, М.С. Слободяника.

Бібліотеки та ВНЗ – це вже слова-синоніми, оскільки, щоб виховати гармонійно-розвинену особистість, потрібно щонайменше три напрямки, а саме :

- просвіта, як запорука розвитку національної свідомості, передачі історичного та духовного надбання поколінь, ментальності нашого народу, самобутності, самосвідомості, патріотизму.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

- освіта – це той фундамент знань, без якого людина не може реалізувати себе в професійній діяльності.

- самоосвіта – удосконалення особистості протягом життя в усіх сферах своєї діяльності.

Отже, якщо освіта – це пріоритет ВНЗ, то просвіта та самоосвіта повністю переходять у сферу діяльності бібліотек. Єдиний освітній простір формується за допомогою знань і комунікацій. Ні політика, ні економіка, ні інші соціальні структури не зможуть успішно розвиватися без такого базового елементу як освіта. Отже і місце розвитку науки та освіти повинне бути пріоритетним. Тому без удосконалення такого супроводу освіти, як бібліотечна галузь, неможливо забезпечити в повній мірі інформаційний, науковий, методичний та виховний напрямки розвитку інформаційної цивілізації. Епоха розбудови сучасних знань визначає науку як сферу, що продукує знання, та освіту, що долучає до цих знань кожную людину зокрема та суспільство в цілому. Важлива роль у цьому процесі приділяється бібліотекам як центрам духовної та просвітницької культури. Адже саме у фондах вітчизняних бібліотек ми зможемо знайти якісну, перевірену практикою та часом, аналітично оброблену та синтезовану інформацію, яка достовірно відображає об'єктивну реальність.

Найперше завдання, яке стоїть перед бібліотечними та вузівськими закладами, - це розвиток професійної, духовної, політичної та інформаційної культури нашого студентства. Тільки за умови розвитку моральних чеснот майбутніх професіоналів Україна зможе на рівні конкурувати з іншими державами, щоб поступово розвиватися за циклом еволюційного становлення цивілізованості.

Професійна культура залежить від духовного рівня надійності громадян як носіїв позитивних і негативних рис. Щоб сформувати цивілізованість, треба подолати чинник невігластва в ім'я загальної мети модернізувати високо технологічні галузі. Тому на першому рівні повинна бути

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

актуалізація духовності професійної діяльності, виховання морального імперативу у свідомості молодого фахівця. Суттєву роль у процесі формування професіоналізму відіграє ціннісно-сміслова сфера особистості. Важливо, «щоб із ранніх етапів професійного становлення студенти почали осмислення свого ціннісного простору, побачили його зв'язок із цілями й завданнями обраної професії, а також були залученими у спеціально організовану роботу з розвитку своїх смислових орієнтирів» [2, с.32]. Від розвитку духовності напряду залежить моральний, етичний, культурний та освітній рівень народу. А підгрунтя духовності – національне виховання, що історично склалося і максимально враховує ментальні риси народу. Ті негативні явища (алкоголізм, наркоманія, втрата мети життя та ін.) можливо подолати шляхом формування протилежних – високоморальних цінностей у свідомості молодої людини.

На духовну культуру студентства також впливають особливості етноконфесійних традицій, освітня професіоналізація українського суспільства, відродження національної свідомості, формування патріотизму майбутніх фахівців, еволюція вищих ідеалів, становлення цивілізованої політичної культури, розвиток високоінтелектуальної еліти нації. Тільки за цих умов наша спільнота зможе подолати негативні наслідки глобалізації та інші прояви техногенної ери. Відродження історичної пам'яті впливає на розвиток філософської думки майбутнього фахівця, породжуючи в ньому надію на світле майбутнє. «Надія не є вихід особистості з власної індивідуальності – надія є прагненням особистості до об'єктивізації цінностей та впізнання себе в майбутньому і ствердження себе у вічності» (И. Кант).

Тобто мета бібліотек - допомогти людині повною мірою реалізувати свої можливості. Щоб виховати в собі шляхетну особистість, майбутній професіонал повинен оволодіти комплексом службових і громадянських ролей. Розвиток творчої особистості сьогодні стає політичною, суспільною і

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

економічною реальністю. Прагнення до нових знань, інтерес до професійної творчості – синтетична риса творчості професіоналів. Відродження поваги суспільства до професіоналізації кадрів відображають ходу цивілізаційного становлення України. Важливо навчити майбутніх фахівців бути креативними, аби вони вміли імпровізувати. Творча діяльність в свою чергу відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю, що породжує нові матеріально-духовні цінності. Щоб допомогти виховати в людині працелюбність, бажання створити свій оригінальний продукт діяльності, наполегливість, бібліотечним закладам потрібно створити умови, сприятливі для індивідуальної активності, навчити виокремлювати із загальної сукупності знань ті, які є так чи інакше співвідносними із змістом творчих інтересів. Тільки в такому випадку професіонал стає представником еліти, досягає вищих поверхів соціальних сходів.

Веб-сайт бібліотеки – це її основний інструмент для дистанційного інформаційного обслуговування, онлайнного замовлення літератури, електронної доставки документів, використання сервісу «ІСQ – консультант», інтерактивного проведення наукових та навчальних заходів. Для ефективного впровадження інноваційних інформаційних технологій потрібна інтеграція інформаційних ресурсів, створення єдиного бібліотечно-архівно-музейного інформаційного простору.

Виховання інформаційної культури суспільства – це також пріоритет бібліотечної галузі. Потрібно сформувати у молоді уявлення про роль, склад та види інформаційних ресурсів, навчити виконувати адресний, фактографічний, тематичний пошук та бібліографічний опис документів, вміти раціонально користуватися бібліографічними покажчиками, первинними та вторинними (як результатом аналітико-синтетичної переробки інформації) документами. Ці навички допоможуть оптимально зорієнтуватися в інформаційному просторі.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

При комплектуванні національної системи інформаційних баз необхідно прийняти до уваги наявність у світовій комп'ютерній мережі масивів негативної для українського суспільства інформації (пропаганда насильства, релігійної та расової нетерпимості, фашизму тощо), що може негативно вплинути на національний культурний розвиток нашої молоді. Адже «народження нового світового порядку базується не так на економічних трансформаціях, як на радикальних зсувах у духовній сфері» [3, с. 391.]. Треба врахувати і такі негативні явища як багатократний дубляж інформації, «інформаційний шум», поява «паразитної інформації» (спаму), невідповідність формально релевантної інформації дійсним інформаційним потребам користувача.

Проблема навчання та виховання має вирішуватися на державному рівні. Платон вважав, що освіта полягає у навчанні спілкуванню, читанню та розумінню різних літературних джерел і вмінню мислити. Лише те навчання, яке охоплює не тільки інтелектуальний, але також і духовний рівень, може вважатись якісним. Отже завданням сучасної бібліотечної системи є не тільки трансляція знань, але й підвищення загальнокультурної компетентності людини, що виходить за межі її професійної діяльності, залучення її до духовних цінностей цивілізованого світу, формування цілісного бачення навколишнього соціального середовища та потреби думати й приймати самостійні рішення. Бібліотека, виступаючи експертом інформаційного середовища, повинна виховувати моральну особистість, правову свідомість, екологічне мислення, естетичний смак, толерантність та креативність, що збереже наше майбутнє покоління від технократичних крайнощів та надмірного прагматизму. Освіченість та інформованість виступають як взаємодоповнювані.

Формується принципово новий віртуальний інформаційний простір світової спільноти. Безперервний потік інформації несе все нові та нові знання. ВНЗ вже не може забезпечити людині

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

обсяг знань і навичок навіть на декілька років, не говорячи вже про все життя. В наш час спостерігається прискорення пошуку інформації, масив якої за статистичними даними кожні чотири роки подвоюється (а через два роки бути подвоюватися кожні 11 годин), що призвело до кардинальних зрушень в процесі навчання. Завдання нинішнього студентства - не накопичення певних знань, а вміння їх переформатовувати відповідно до тієї чи іншої ситуації. Без об'єктивації, систематизації, усупільнення, аналізу та матеріалізації знань неможлива конструктивна, цілеспрямована діяльність людства. Якість опрацювання, передачі та збереження інформації відображає рівень інтелектуального розвитку людини і суспільства.

Ті трансформації, які відбуваються в суспільстві, потребують нових підходів до розвитку бібліотечної системи в Україні. Носії інформації стають більш ємнісними. Спрощуються технології запису та перезапису інформації на електронні носії. Перехід до електронних носіїв інформації призводить до появи нових функцій бібліотек. Потрібно буде взяти на себе функцію оцифровки рукописного та друкованого ретрофонду. В майбутньому бібліотеки візьмуть на себе функції і типографії, і книжкового магазину, і з впорядкування та аналітико-синтетичного опрацювання потоків документної інформації, що включає в себе не тільки каталогізацію, систематизацію, предметизацію та підготовку бібліографічних покажчиків, але й бібліографування, реферування, підготовку оглядово-аналітичних матеріалів та тиражування, поширення електронних публікацій, щоб зробити інформацію доступною, тобто поступово трансформуються з ретрансляторів на генератори інформації. Буде забезпечено онлайнвий доступ до інформаційних масивів у будь-який час і з будь-якого регіону [6].

Всесвітній Самміт, що відбувся в листопаді 2005 року в Тунісі, оголосив, що головна цінність нового постіндустріального суспільства повинна бути не в інформації, а

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

в умінні нею користуватися. Отже, кінцева мета інформаційного суспільства – перетворення інформації в знання, інформаційного суспільства в суспільство знань. Розроблена програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх» орієнтована на людину, розвиток її потенціалу за рахунок вільного та ефективного доступу до інформації. Всі ці процеси потребують усвідомленої державної підтримки, розробки нормативно-правової бази для подальшого використання вітчизняних інформаційних ресурсів, розвитку телекомунікаційних технологій, щоб гідно конкурувати в глобальному інформаційному просторі.

Список використаних джерел:

1. Романенко М.І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід [Текст] : наук. моногр. / М.І. Романенко. – Дніпропетровськ : вид-тво "Промінь", 2001.
2. Савош Галина. Особистісно орієнтоване виховання - нова освітня філософія [Текст] / Г. Савош // Вища освіта України. - 2006. - №1, додаток. - С. 29-34.
3. Україна: інтелект нації на межі століть [Текст] : кол. моногр. / кер. авт. кол. В.К. Врублевський. – К. : Інформаційно-видавничий центр «Інтелект», 2000. – 516 с.
4. Соснін О. В. Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України [Текст] : монографія / О.В. Соснін. – К. : Ін-т держави і права ім. Корещького НАН України, 2003. – 572 с .
5. Білорус О. Г. Економічна система глобалізму [Текст] / О. Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2003. – 360 с.
6. Костенко Л.И. Функции и статус библиотеки информационного общества / Л.И. Костенко, М.Б. Сорока // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества [Текст] : тр. конф. /

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

9-я междунар. конф. "Крым 2002". — М.: ГПНТБ России, 2002. — С. 743-746.

7. Порівняльний аналіз оптимальної стратегії поведінки учасників конфлікту «Викладач - студент» (погляди сторін) [Текст] / О. Рева, В.Колісник, В.Липчанський та ін. // Проблеми освіти: наук.- метод. зб.: Болонський процес в Україні. - Київ, 2005. - Вип. 46, част. 2. - С. 180-185.

8. Сучасний університет і філософія вищої освіти у ХХ ст. [Текст] / М.Поляков, В.Савчук // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Філософ. Соц. Політ. - Дніпропетровськ, 2007. - Вип. 15.-С.3-12

9. Кант И. Антропология с практической точки зрения [Текст] / И. Кант. - СПб., 2002. - С.81-84.